

گفت‌وگوی
روزنامه صبا
با کارگردانان
حاضر در جشنواره
«سینماحقیقت»

نگاهی نو بر زخم کهنه بحران هویت

مریم عظیمی
گفت‌وگو

نوزدهمین دوره از جشنواره سینما حقیقت که از ۱۹ آذر ماه در پردیس سینمایی ملت آغاز به کار کرده همچنان با مجموعه‌ای از مستندهای بلند و کوتاه از ایران و دیگر نقاط جهان ادامه دارد و علاقه‌مندان به سینمای مستند را به کشف ناشناخته‌ها مهمن می‌کند. در ادامه مجموعه گفت‌وگوهای این جشنواره با مهدی فارسی کارگردان مستند «عبای سوخته» و محمدصادق اسماعیلی کارگردان مستند «آگیرا» گفت‌وگویی داشتیم که در ادامه می‌خوانید.

عبای سوخته

تهیه‌کننده: اباذر صالحیان
کارگردان: مهدی فارسی
نویسنده: محمد رضا ابوالحسنی
پاروایت: فرهاد قائمیان

مهدی فارسی
کارگردان فیلم مستند «عبای سوخته»

ما فیلمسازان
همه چیزدان نیستیم

«عبای سوخته» به کارنامه سیاسی یکی از چهره‌های معاصر سپهر سیاسی ایران یعنی شهید سیدمحمد بهشتی می‌پردازد. از مهمترین آثار مهدی فارسی کارگردان این اثر، می‌توان به فیلم‌های خاطرات خانه متروک، روزگار رضاخانی، خرم شهر، طوفان، نوین و شهریار ملک قرآن اشاره کرد که در آن‌ها مهدی فارسی عموماً با رویکردی اجتماعی، تاریخی و فرهنگی به موضوع خود پرداخته است.

مستندسازی را از کجا آغاز و تا این لحظه چه مسیری را طی کرده‌اید؟

من فارغ‌التحصیل مدرسه فیلم‌سازی روایت فتح هستم و اکنون بیش از بیست و چند سال است که تقریباً به‌طور مداوم در بخش‌های مختلف این فضا از پژوهش، تدوین، صدا، تصویر و تولید گرفته تا سایر مراحل فعالیت داشته‌ام و به‌طور تخصصی مستند کار کرده‌ام. موضوعاتی که عمدتاً روی آن‌ها کار کرده‌ایم، مسائل اجتماعی بوده‌اند حال گاهی با نگاه رویکرد تاریخی و گاهی مرتبط با مسائل روز و موضوعاتی که در روزمره درگیرش هستیم. من این امکان را داشتم که به‌عنوان دستیار در کنار پدرم، آقای محمدعلی فارسی، فعالیت کنم. ایشان چهره‌های شناخته‌شده در دنیای مستند هستند و طبیعتاً تأثیر زیادی بر شکل کار کردن من، نوع نزدیک شدن به موضوعات و تعامل با عوامل داشته‌اند و من به شدت وامدار ایشان هستم.

شهید بهشتی شخصیتی تأثیرگذار در سپهر سیاسی ایران بوده اما آیا پیش از آن که تصمیم به ساخت این مستند بگیرید نیز این شخصیت برای شما جذابیت داشت و درباره او تحقیق و پژوهش کرده بودید؟

من شخصاً وقایع انقلاب را مطالعه و دنبال کرده‌ام و بر اساس موضوعات مختلف و تجربیات متنوعی که در دیگر آثار بدست آمده بود، تا حدی با این فضا و با شخصیت‌های انقلاب آشنایی داشته‌ام و در میان شخصیت‌های انقلاب آقای بهشتی به‌طور ویژه دغدغه شخصی من بود و علاقه‌مند بودم درباره ایشان کار کنم. خوشبختانه اتفاق خوبی هم افتاد و یک هم‌زمانی مناسب شکل گرفت. و آقای رضا ابوالحسنی، نویسنده مجموعه نیز در دفتری که ما مشغول کار بودیم، حضور داشتند و تقریباً به‌طور مداوم در حال گفت‌وگو درباره این قصه بودیم. در آن مقطع بنده هنوز مستقیماً درگیر کار نشده بودم و از دور روند اتفاقات را دنبال می‌کردم اما تهیه‌کننده کار، آقایان صالحیان، در آن زمان روی نسخه سریالی این موضوع کار می‌کردند و فکر می‌کنم که بنده با حدود دو سال تأخیر به گروه نسخه سینمایی اضافه شدم. وقتی موضوع به‌صورت جدی مطرح شد، بنده نیز با استقبال بسیار وارد پروژه شدم بخصوص که با آقای ابوالحسنی پیش از این تجربه چند کار موفق مشترک داشتیم و کاملاً با یکدیگر آشنا بودیم و سبک و سیاق کاری همدیگر را می‌شناختیم و امسال نیز یک کار مشترک دیگر با عنوان «فرشته‌ها نمی‌میرند» که آن هم کار خوبی است.

مراحل پژوهش اثر به چه صورت و توسط چه کسی انجام شد؟

پژوهش اثر مشخصاً توسط آقای اباذر صالحیان تهیه‌کننده فیلم انجام شد. ایشان تجربه بسیار خوبی درباره مرحوم آیت‌الله طالقانی داشتند و بر اساس همان تجربه، خودشان آغاز به تحقیق و پژوهش در مورد شهید بهشتی کردند، اطلاعات را جمع‌آوری کرده و واقعاً کار گسترده‌ای انجام دادند. به طوری که وقتی تصمیم داشتیم نسخه بلند را تولید کنیم، بیش از ۲۲ هزار فریم عکس و حدود ۱۲۰۰ ساعت تصویر گردآوری شده بود که واقعاً برای این دست از پروژه‌ها تعدادی نجومی محسوب می‌شوند. این اطلاعات به‌تدریج جمع‌آوری شده بود و ما جزا از همان جا آغاز شد. البته آن چیزی که ما در ابتدا مدنظر داشتیم، محقق نشد

چرا که قرار بود که در نسخه سریالی، کارنامه سیاسی شهید بهشتی بررسی و در نسخه سینمایی، به زندگی شخصی ایشان پرداخته شود. ما سه سال درگیر این موضوع بودیم اما به نتیجه نرسیدیم، یعنی با وجود تمام اطلاعاتی که جمع‌آوری شده بود، امکان پرداختن به پرتله شخصی شهید بهشتی و آن موارد پژوهشی که مدنظر داشتیم فراهم نشد. در نهایت به این جمع‌بندی رسیدیم که بهترین حالت این است که با زبان هنری جذاب‌تری، همان پرونده سیاسی را دوباره کار کنیم و این نسخه اشتراکاتی هم با نسخه سریالی دارد. در مجموع، با توجه به حال و هوایی که اکنون در کشور وجود دارد و موضوعاتی که در فیلم مطرح شده، بازخوردهای بسیار جالبی دریافت کردم و بسیاری می‌گفتند موضوعاتی که در فیلم طرح شده، هم‌پوشانی زیادی با وضعیت و اتفاقات امروز دارد. با توجه به اینکه نظرات شهید بهشتی در این زمینه‌ها بسیار روشن است به نظر می‌رسد برای بسیاری از مخاطبان راهگشا بوده است.

آیا پروژه سریالی هم آماده پخش است؟

نسخه اولیه سریالی آماده شده است و اکنون مراحل فنی آن در حال انجام است و فکر می‌کنم نهایتاً طی یکی دو ماه آینده به نتیجه برسد.

آیا «عبای سوخته» یک مستند پرتله است؟

به زعم من نه یک مستند پرتله نیست. این اثر در گونه مستندهای سیاسی قرار می‌گیرد که بیش از پرداختن به ابعاد شخصیتی یک چهره قصد دارد جریان‌شناسی یک رویکرد سیاسی را دنبال کند.

با توجه به این که با فاصله‌ای دو ساله به تیم این مستند ملحق شده‌اید، نگاه خودتان به‌عنوان کارگردان تا چه حد با پژوهش‌هایی که انجام شده بود همسوز بود؟ و اساساً وقتی به یک کاراکتر سیاسی معاصر، می‌پردازیم، از چه چیزهایی باید در فیلم‌سازی و مستندسازی اجتناب کنیم، یا خودتان از چه چیزهایی اجتناب کردید؟

به نظرم در این نقطه موضوع خیلی شخصی می‌شود. برای این پروژه تحقیق تا حد زیادی انجام شده بود و شاکله کلی آن درآمده بود. تجربه‌ای که شخصاً از کارهایم تاکنون دارم نیز به من گفته که کارگردان، تهیه‌کننده یا حتی نویسنده، شأنیت پژوهش را، مخصوصاً در حوزه‌های تاریخی و حوزه‌های خاص ندارند. پژوهش برای من بخش ویژه‌ای است و من وارد آن حوزه نمی‌شوم. فردی که حرفه‌اش پژوهش است باید در این مسائل، به‌ویژه مسائل سیاسی، نظر بدهد، چرا که خوانش این اطلاعات، کار ما فیلم‌سازها نیست و ما همه چیزدان نیستیم. معمولاً هم پاشنه آشیل فیلم‌های مستند تاریخی همان جایی است که کارگردان خود به‌عنوان پژوهشگر ورود کرده است. از این جهت، من واقعاً سؤال‌های زیادی داشتم. پژوهشی هم که به دست آورده بودیم، فقط می‌توانست یک اقلی از آن پرسش‌ها را مشخص کند. حالا سختی کار برای من این بود که با همان اقلی که در پژوهش گردآوری شده بود، تولید هم انجام و مصاحبه‌ها ضبط شده بود و ما عملاً فرصتی برای ضبط این موارد نداشتیم، اما نهایتاً با همان اطلاعات موجود، مجدداً کار آغاز شد و با مشورت، ارتباط گرفتن با متخصصین سعی